

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Synopses Omnes, Quæ in singulis Articulis Tractatus hujusce de
Contractibus habentur, hic colliguntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

SYNOPSIS OMNES

Quæ in singulis Articulis Tractatus hujusce de Contractibus habentur, hic colliguntur.

QUÆSTIO I. 2

De Contractibus in genere.

ARTICULUS I

Quid, & Quotuplex sit Contractus?

I. Contractus presse sumptus fert in utroque Contrahente obligationem; At late sumptus, ut in presenti, fert obligationem saltem in uno contrahentium.

II. In hoc sensu definitur, quod sit Duorum, vel plurium consensus, atque conventio. III. Quatuor modis Contractus perficiuntur, Consensu, Verbis, seu certa Verborum forma, Scriptura, & Rei traditione, IV. Contractus dividitur in Nominatum, & Innominatum, qui quadruplex est, do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des. Item in Nudum, qui jure civili non parit actionem in foro externo, & Vestitum, qui illam parit, quod sex modis evenire potest. V. Dividitur etiam in Gratuitum, seu lucrativum, & Onerosum; Necnon in Contractum bona fidei, & Stricti juris: Et in illum, qui est in favorem recipientis, & qui in favorem tradentis, aut utriusque. VI. Demum dividitur in Formalem, seu expressum, & Virtualem seu implicitum, qui etiam dicitur Quasi Contractus, quatenus rationaliter præsumitur adesse mutui consensus, ut in Tutela, Mandato, Curatore.

ARTICULUS II. 6

Quam obligationem pariat Contractus?

I. Debitum aliud est Antidorale, seu Morale fundatum in ipsa rei honestate; aliud Legale, quod oritur ex virtute precipiente aliquem actum; ita tamen, ut trahat onus restitutionis, si ex virtute justitia oriatur. II. Obligatio ex justitia vel est pro foro interno, & hæc non dat actionem pro externo, sed exceptionem; Vel est tantum Civilis, ac nititur in falsa præsumptione, & dat actionem solum pro foro externo; Vel est Civilis simul, & Naturalis, & pro utroque foro ligat. Hæc autem oritur aut ex contractu, aut ex quasi contractu, aut ex delicto, aut ex quasi delicto. III. Promittens non obligatur ex justitia (nisi juret, aut instrumentum publicum faciat,) sed ex fidelitate, quæ probabiliter non obligat sub gravi. IV. Quivis contractus etiam nudus parit obligationem Naturalem, seu obligat in conscientia. Contractus dumtaxat vestitus parit etiam obligationem Civilem. Pactum autem nudum non dat actionem, sed exceptionem, retentionem pignoris, aliosque parit effectus; Et jus Canonicum jubet pacta nuda impleri. V. Pactum nudum parit obligationem etiam Civilem, si juramento firmetur, sic enim evadit vestitum. VI. Pollicitatio, seu promissio non acceptata nullatenus obligat, nisi facta sit Civitati, Reipublica ob causam, &c. VII. Quid

si pollicitatio fiat Ecclesie, & ad pias causas? Si donans moriatur, antequam Nuncius moneat illum de donatione facta, ad donatarium ne, an ad heredes spectat res illa donata?

ARTICULUS III 8

An sit validus Contractus per errorem, dolum, aut metum celebratus, vel sine solemnitatibus Juris?

I. Error potest esse vel circa substantiam rei, vel circa qualitates. Dolus vel potest dare causam Contractui, vel potest incidere in Contractum. Metus potest esse vel a causa necessaria, vel a libera, vel incuti ad extorquendum Contractum, vel ad alium finem; Potest etiam esse iustus, vel iniustus, levis, vel gravis. II. Error circa substantiam invalidat Contractum, sive talis error sit Antecedens, seu inducens ad contrahendum, sive sit Concomitans, quatenus etiam errore deprehenso adhuc Contractus fieret, quamvis ad hunc non inducat. III. Error circa accidentia universim Contractum non invalidat, (ut nec Contractum Matrimoniale,) dummodo datus ab altero proveniens non det causam Contractui; tunc enim Contractus rescindibilis esset rescindendus ad arbitrium decepti. Quod si quis expresse dicat se nolle contrahere, si erret circa qualitates expositas, tunc etiam Contractus Matrimonialis esset irritus, necnon Professio Religiosa. IV. Dolus circa substantiam multo magis, quam error huiusmodi irritat Contractum. Dolus vero circa qualitates dans causam Contractui, si proveniat ab altero Contrahente, est irritandus ad arbitrium decepti; secus vero si proveniat a tertia persona; qua tamen tenetur damnum resarcire. V. Non datur obligatio adimplendi Contractum initum per dolum circa qualitates a tertia persona provenientem, si
Pars IV.

ex altera parte nondum sit adimpletus. Nec Sponsalium Contractus obligat, si notabilis mutatio aut superveniat, aut de novo appareat. VI. Si Contractus per dolum ab altero Contrahente provenientem dans causam Contractui esset iuxta probabilem opinionem irritus, teneretur deceptor solum ad damnum compensandum; secus si esset irritandus. VII. Contractus per dolum incidentem in Contractum celebratus non est irritus, sed irritandus ad arbitrium decepti. VIII. Dolus, ac error circa causam finalem irritant promissionem, & donationem; Secus vero si sint circa causam impulsivam. Hinc ad restitutionem tenetur pauper, qui paupertatem simulans, magnam obtinet eleemosynam; Secus vero si parvam. IX. Votum simplex pariter irritum est, si emissum sit per dolum versantem circa causam finalem; non tamen votum solemne, sicut nec Matrimonium. X. Universim est jure natura validus Contractus per metum gravem celebratus ad illum extorquendum, licet sit rescindibilis; jure tamen saltem positivo Matrimonium sic contractum est irritum; sicut etiam Professio Religiosa. Sic pariter Sponsalia, Renunciatio Beneficii, Donatio, Testamentum, Legatum, & similia. XI. Si tamen metus sit iustus, aut si sit iniustus, sed non incussus ad Contractum extorquendum, neque irritus est contractus, neque irritandus; Sicut neque si levis sit metus iniustus ad Contractum extorquendum incussus. Quid de metu reverentiali, ac de precibus importunis? XII. Probabile est, invalidum esse Matrimonium initum cum metu levi injuste incusso ad illud extorquendum. XIII. Contractus, deficientibus solemnitatibus juris substantialibus, (sive quibus scilicet Contractus annullatur,) non solum est irritus in foro externo, sed etiam probabiliter in foro conscientia. Nec quia cessat aliquando finis legis inducentis formam Contractus, ideo tunc cessat ea lex obligare. Testamentum ta-

Z men,

men, deficientibus solemnitatibus, solum pro foro externo est irritum. XIV. Hinc probabilis est, restituenda esse, quae per Contractum gratiosum accepta sunt sine solemnitatibus substantialibus; Et Contractus minorum esse irritos sine auctoritate Curatoris; Contra vero legata in testamentis minus solemniter relicta solvenda esse.

ARTICUL. IV. 15

Utrum iuramentum confirmet contractus.

I. Iuramentum confirmare contractum est vi iuramenti dare jus alteri, & actionem adversus jurantem propter contractum cateroqui irritum iure positivo. II. Iuramentum additum contractui irritum iure naturali in multis differt a iuramento addito contractui irritum iure positivo. III. Universim contractus iure positivo sive Civili, sive Canonico irriti iuramento confirmantur. IV. Non confirmantur tamen iuramento contractus iure positivo irriti, si metu injusto aut ipsi contractus, aut iuramentum superadditum extorqueantur. V. Indiget relaxatione facta a Pralato huiusmodi iuramentum, ut non servetur. VI. Votum simplex metu extortum non indiget relaxatione, ut non servetur; secus vero iuramentum. Illud quippe ex traditione Ecclesiae est irritum, non vero istud. VII. Iuramentum metu injusto extortum superadditum Contractui, qui a lege irritatur propter bonum commune non obligat, nec indiget relaxatione, ut non servetur. Tale est iuramentum additum matrimonio, ac sponsalibus metu injusto extortis, necnon Professioni Religiosa; & probabiliter etiam Voto Religionis. VIII. Quinam possit relaxare isthaec iuramenta addita contractibus? Regulares privilegiarii quamvis possint vota etiam iurata commutare, non possunt tamen haec iuramenta relaxare. IX.

Quanam causa requiratur, ut licite haec iuramenta relaxentur?

ARTICUL. V. 18

Quinam possint contrahere?

I. Contrahere non possunt, qui carent usu rationis; & qui a Jure impediuntur; ut pupillus sine licentia Tutoris, qui tamen in sui favorem valide contrahit. II. Contractus pupilli, aut Minoris, nisi fiat de licentia Tutoris, aut Curatoris, & cum Judicis facultate, quando alienatur res immobilis, aut mobilis, quae servando servari potest (verbi gratia per triennium) est invalidus. Si vero alienetur res mobilis, quae servari non potest, requiritur solum licentia Tutoris, aut Curatoris; Quod si absque hac licentia fiat, probabilis in foro conscientiae est invalidus, & obligatorius; quamvis non in foro civili. III. Pupillo, & Minori absque licentia debita contrahentibus competit restitutio in integrum. IV. Probabiliter Pupillus, & Minor, quibus competit restitutio in integrum ob contractus sine licentia initos, retinere possunt in conscientia, quae ob tales contractus deberent solvere. V. Filiusfamilias puer, aut pubertati proximus potest quidem contrahere de bonis Castrensibus, vel quasi Castrensibus; non tamen de Adventitiis, aut Profectiis. VI. Qui non est pubertati proximus, invalide donat etiam bona Castrensia, vel quasi; quae tamen probabiliter possunt a donatario retineri. VII. Filiusfamilias non debet Patri operas artificiales, sed obsequiales, nisi tamen ab eo alatur. VIII. Uxor solum de bonis paraphernalibus contrahere potest, non vero de dote. Religiosi pariter contra Superioris voluntatem nequeunt se obligare.

A R-

Ex qua culpa contrahentes teneantur ad restitutionem in contractibus.

I. Sine culpa Theologica gravi non datur grave onus restitutionis. Quanam dicatur culpa lata, levis, levissima, ob quas in contractibus dari potest restituendi obligatio? II. In contractibus, qui sunt in utilitatem solius dantis, datur onus restituendi ob culpam latam; si vero sint in utilitatem solius recipientis, datur onus ob culpam levissimam, exceptio Precario; si demum in utilitatem utriusque, ob culpam levem. III. Ex hac doctrina plura ad praxim deducuntur. IV. Quamvis citra culpam Theologicam gravem non detur onus restituendi sub gravi, nihilominus in contractibus secundum se praesumitur Theologica culpa gravis, si detur culpa illa iuridica, ob quam pro foro externo contrahens ad restituendum obligatur. V. Si casu fortuito res pereat, contrahens ad nihil tenetur, secluso pacto, aut mora culpabili. VI. Qui non potest in navi, imminente naufragio, res suas simul, & alienas conservare, quandenam debet suas potius projicere, quam alienas?

Quinam competat restitutio in integrum, si ex aliquo Contractu laesus sit?

I. Quid ferat restitutio in integrum? II. Minoribus conceditur beneficium restitutionis in integrum, si laesi sunt in Contractibus, nisi impetrarint veniam aetatis, aut Contractum ratificaverint facti Majores. III. In multiplici casu possunt Minores hoc beneficio gaudere, sed non nisi per quatuor annos post vigesimum quintum. IV. Majores contrahentes cum minoribus possunt tale da-

mnium praecavere, aut obtinendo veniam aetatis, aut exigendo iuramentum, vel fideiussionem. V. Praeter Minores gaudent hoc privilegio Ecclesia, Hospitalia, & alia loca pia; Item Personae Ecclesiasticae, quando sunt laesa quoad jura Beneficii, Respublica, Civitas, Oppidum, Castrum, necnon Rudes, ac Mulieres, Milites, dum militant, & alii.

An obliget Contractus celebratus sub Caula, Modo, Demonstratione, vel Conditione?

I. Contractus fit sub Caula, si explicetur causa movens ad Contractum, sive ea sit Finalis, sive Impulsiva. II. Fit sub Modo, si adjiciatur onus contrahenti, nullatenus suspendendo Contractum, sicut suspenditur per Conditionem. Sed quid si dubitetur num fiat sub Modo, an sub Conditione? III. Sub Demonstratione fit dispositio, quando indicatur qualitas aliqua vel rei, qua disponitur, vel ejus, in quem fit dispositio. IV. Fit demum sub Conditione, quando usque ad adventum Conditionis suspenditur Contractus. Conditio autem potest esse honesta, turpis, impossibilis, impertinens, &c. V. Non subsistente causa finali, Contractus est invalidus; secus vero si non subsistat causa impulsiva. VI. Si causa finalis testamenti non subsistat, sed subsistat causa finalis legatorum, haec sunt valida, illud vero nullum. Pariiter nulla est donatio eleemosynae, aut collatio Beneficii, si causa finalis non subsistat; seu quando innorescente falsitate, non solum non conferretur talis eleemosyna, aut Beneficium, sed conferens vellet collationem esse irritam. VII. In dubio num deprehensa falsitate donans vellet irritam esse donationem, favendum possidenti, & standum pro valore actus. VIII. Valida est dispositio facta sub Modo, etiamsi Modus, qui sit

causa impulsiva, non adimpleatur; ut si quis donet filia centum, ut Religionem ingrediatur, & deinde hac non ingrediatur: Secus vero si sit causa finalis. IX. Error in Demonstratione non invalidat Contractum, nisi apponatur per modum Conditionis, aut Cause finalis, aut refundatur in errorem circa substantiam. X. Contractus sub Conditione honesta, aut impertinente ante Conditionis purificationem non obligat: Nec si fiat sub conditione turpi; At post hanc purificationem probabilius obligat. XI. Conditiones impossibiles Contractum reddunt simpliciter nullum; Non tamen Contractum matrimoniale, in quo habentur pro non adjectis tam Conditiones impossibiles, quam turpes, que non sunt contra substantiam Matrimonii, (seu contra tria illa bona, fidelitatis, prolis, & Sacramenti;) sicut etiam in ultimis voluntatibus, saltem pro foro externo. XII. Habetur pariter pro non adjecta conditio ista, Si non nupseris, Si Religionem non ingrediaris. Quid si quis relinquat alicui biscentum, si nubat, centum vero si Religionem ingrediatur? Aut si quis relinquat hereditatem Titio, itaut, si sine filiis decedat, ea transeat ad Cajum, & Titius Religionem ingrediatur? Num legatum relictum pro Virginibus maritandis possit iisdem dari, si velint ingredi Religionem? XIII. Num possit contrahens, antequam conditio purificetur, resilire? XIV. Conditiones necessariae non suspendunt Contractum, sed habentur pro impletis.

ARTICULUS IX.

Expediuntur reliqua ad Contractus spectantia.

1. Contractus per Procuratorem validus est, quamvis Procura sit revocata, si non sit intimata; Non tamen matrimonium, nec Sponsalia, nec Votum, nec Contractus in prejudicium tertii, & simi-

les. Mortuo Principali Contractus per Procuratorem celebrati sunt irriti, etiam si id ignoret Procurator, si res sit integra, & non pertineat ad causas pias. II. Si quis per Nuncium, aut Epistolam mittat aliquid donandum, & interim dominus moriatur, donatio est nulla. III. Pariter est nulla emptio, si quis mandet per Nuncium aliquid emi, & ante emptionem revocetur mandatum. Sed est validus Contractus, si fiat ab Instiutore, qui interim revocetur, si non proponatur publice talis revocatio. IV. Evincere est auferre rem de manu emptoris, eo quod non pertineat ad venditorem, & tunc emptor habet jus adversus venditorem, ut servetur indemnis. V. In omnibus Contractibus onerosis, praterquam in nonnullis casibus, datur obligatio de evictione, non tamen in Contractibus lucrativis, secluso pacto, & culpa contrahentis. VI. Contractus, qui est invalidus, per hoc, quod alter fidei, aut per metum consenserit, probabilius per verum, ac liberum ejusdem consensum internum ratificatur, quin requiratur novus consensus utriusque. Contractus vero irritus propter dolum dantem causam Contractui, aut propter impedimentum dirimens, requirit novum utriusque consensum, postquam veritas innotuerit. VII. Probabilius idem dicendum in matrimonio propter aliquod impedimentum invalido; debet enim illud innotescere utrique parti, antequam revalidetur matrimonium. Sed quid in casu urgentissima necessitatis ad scandalum vitandum?

QUESTIO II. 33

De Emptione, & Venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit Emptio, & Venditio?

1. Emptio est Pactio pretii pro merce; Sicut Venditio est Pactio mercis pro pretio.

rio. Quid venit nomine mercis? Traditio rei, aut pretii non requiritur ad Contractum perficiendum, sed ad transferendum dominium. II. Tributum, seu laudemium debetur Gabellario, seu domino, qui erat tempore Contractus, non illi, qui est tempore traditionis. Quid si Contractus exigat ratihibitionem? III. Si pro merce datur pretium simul, & alia res, Contractus dicendus erit venditionis, si pretium excedat talem rem, ut proinde gabella debeat; secus vero erit permutationis. Quid si res non excedat valorem pretii, quod cum illa datur? IV. Non est Emptio, sed locatio, & conductio, quando Artifex ponit solas operas, & non materiam; Secus vero si materiam simul, & operas ponat, & in hoc casu gabella erit solvenda. V. Non tamen si Artifex materiam simul, & operas ponat adificando domum in fundo meo.

ARTICULUS II. 35

Quænam res emi, vel vendi possunt?

I. Res pretio æstimabiles dumtaxat emi, vel vendi possunt, seclusa speciali prohibitione; Unde non possunt vendi spiritualia, nisi ratione materie; Nec Templum sine licentia; Nec res pupilli, vel minoris; Nec homo liber, nisi pro vita tuenda, pro aliis redimendis, aut si Saraceni bello iusto sint capti. II. Res indifferentes, quibus homines sepe ad malos usus utuntur, quandonam vendi possunt? Num possunt ex motivo propria utilitatis vendi huiusmodi res, que non vergunt in damnum proximi, & quarum abusus a Republica toleratur? Quid si locando domum ludentibus, aut meretricibus grave inde damnum sequatur? III. Quandonam, & a quibus, & sub quibus conditionibus vendi possunt publica officia secularia, puta Gubernatoris, Iudicis, &c.? IV. Quonam pacto emi possit res furtiva? Ad quid tene-

tur, qui bona fide rem furtivam emit, & revendidit? Et quid si mala fide emerit? V. Venditio rei aliena jure positivo est solum invalida quoad transferendum dominium talis rei, non vero quoad transferendum dominium pretii. Hinc potest dominus rei vendita sibi illam vindicare, ubicunque repererit, & Venditor mala fide illam vendens solum tenetur Emptori damnum resarcire. VI. Quandonam poterit quis cogi ad vendendas res suas? VII. Si res eadem uni doneatur, alteri vendatur, & tertio vendatur simul, & tradatur, ad quem istorum ea spectabit? VIII. Quando donatur res Titio ab eo, qui impar est solvendis omnibus debitis, poteritne Titius rem illam sibi retinere? an debet creditoribus donantis illam restituere?

ARTIC. III. 39

De pretio iusto rerum venalium.

I. Pretium rei iustum triplex est, Legale, Vulgare, & Conventionale. Quodnam in pretio vulgari dicitur Summum, Medium, & Infimum? Iustum pretium ex quinque capitibus crescere, aut decrescere potest. II. Num possunt ultra taxam vendi res notabiliter meliores, dummodo non segregentur a vilioribus? Quid de vino aqua diluto? III. In subbatione pretium crescit, aut decrescit pro medietate valoris rei, si procedatur sincere; Sicut etiam relate ad res, qua per proxenetas per vicos discurrentes venduntur. IV. Qui aliquid vendendum accipit, assignato pretio, quandonam possit excessum talis pretii sibi retinere? Quid de Sartoribus, quibus pars pretii dicitur a Mercatoribus relaxari? V. Num possit aliquid sibi retinere pro suo labore, qui rem alterius vendendam suscepit? Et quid si promiserit illam gratis se venditurum? VI. Merces ultronea vilescunt pro tertia, & aliquando etiam pro dimidia parte. VII. Qui mer-

merces vendit ad creditum, potest illas vendere pretio justo summo citra usuram; Num possit etiam aliquid accipere pro lucro cessante, vel pro periculo proximo amittendi sortem? Num possit quis emere aliquando merces minoris ob solutionem anticipatam? VIII. Num possint citra usuram emi minoris, quam contineant apodixa, seu credita immatura? IX. Non potest aliquid carius vendi, eo quod sit valde utile emptori; potest tamen sic vendi, si venditor ex eius amissione grave incommodum patiatur. X. Qui est ignarus valoris rei, quam vendit, si dicat se donare excessum pretii, quod recipit a vendente, invalide donat: Quando autem communiter ignoratur valor rei, potest emi, quanti communiter aestimatur, etiam ab eo, qui conscius est talis valoris. XI. Pro foro externo non est rescindendus Contractus, nisi laeso sit ultra dimidium; at pro foro interno, si laeso sit notabilis, reducenda est ad aequalitatem. XII. Quoniam pacto citra injustitiam emi, vel vendi res potest cum pacto redimendi, aut retrovendendi? Quid de Contractu, qui dicitur Godere a Godere? XIII. Contractus Mohatra quandonam est injustus? Et quando est justus, sed scandalum prebens, & a Christiana charitate alienus?

ARTICULUS IV. 49.

An monopolia, & negotiatio sint illicita?

I. Monopolium est unius venditio, & quadrupliciter contingere potest. II. Si venditores conspirent in pretium justum rigorosum, solum peccant contra charitatem; sicut si emptores conspirent in pretium infimum. Qui tamen malis artibus ad id inducunt mercatores, peccant etiam contra justitiam. III. Probabilius contra justitiam peccant, qui omnes merces alicujus generis emunt, ut carius illas vendant. Num peccent,

qui has emunt, postquam cives sibi necessaria paraverunt? IV. Injustum est monopolium, quando quis impedit malis artibus merces, ne in Civitatem advendantur, ut carius vendat res proprias; Sicut quando quis rumores disseminat, quod naves mercibus onusta sint submersae, ut pretium mercium augeatur; Aut si vendens sub hasta apponit fictos licitatores, qui plus offerant, ut alii in pretio ascendant. V. Monopolium, quod habetur, quando ex Principis privilegio aliquis solus certas merces vendit pretio justo, licitum est, si deur causa talis concessionis, & pretium non taxetur ab iis venditoribus; aliter est injustum. VI. Negotiatio non est iniuriose mala, sed mali speciem praefert, cum saepe variis culpis annectatur. VII. Clericis in Sacris, ac Religiosis sub mortali prohibetur negotiatio. Num etiam Beneficiariis? Prohibetur pariter iisdem conducere aliena praedia, ut fructus vendant, necnon emere jumenta, ut ea locent. VIII. Non est prohibita iisdem negotiatio oeconomica, sed Lucrativa, & Politica. Num tamen possint per alios negotiari? IX. Qui habet alibi suam pecuniam, & ne patiatur salturam cambii, emit ibi res aliquas, quas hic vendat, tunc non dicitur negotiari, quando id facit ad servandum se indemnem, non ad lucrandum.

ARTIC. V. 53

An debeat Venditor aperire vitia rei venditae?

I. Defectus rei vendenda vel sunt in substantia, vel in quantitate, vel in qualitate. Alii autem sunt Emptori notii, alii vero solum reddunt rem inutilem: Istorumque ignorantia potest esse Emptori invincibilis, & potest esse vincibilis. II. Contra justitiam peccat, qui rei vendenda defectus in substantia, &

quantitate non manifestat. Quid si quis vino prestanti aquam intermiscet? III. Rei vendendae defectus oculi in qualitate a Venditore ex iustitia debent manifestari, quando Emptor interrogat de certo defectu, & quando res petitur ad certum usum, ad quem res illa est inutilis: Sicut etiam si res sit Emptori nociva. IV. Emptor pariter tenetur manifestare ex iustitia valorem rei Venditori illum ignoranti; Sed non tenetur, quando talis valor communiter ignoratur. V. Validus est Contractus venditionis, quando Venditor ignorat vitium notabile rei venditae; sed comperta veritate tenetur Emptori damnum resarcire.

ARTICULUS VI. 35

Ad quem spectant fructus rei venditae?

I. Fructus pendentes rei venditae spectant ad emptorem, nisi aliter conveniatur. II. Pertinent tamen ad venditorem, quamvis res tradita sit emptori, si pretium nondum sit solutum, aut non sit data fides de pretio solvendo. III. Quomodo possit sine labe usura emptor, concessa venditori dilatione solutionis pretii, percipere interesse ratione fructuum rei venditae? IV. Ex re vendita, & aliena possunt percipi fructus solum ratione lucri cessantis. V. Si Contractus venditionis dissolvatur post annum, siue quia fuit conditionatus, & conditio non est purificata, siue quia celebratus fuit per dolum dantem causam Contractui, fructus talis rei eo anno provenientes spectant ad venditorem. VI. Spectant vero ad emptorem, si Contractus post annum rescindatur, quia intercessit lesio ultra dimidium iusti pretii. VII. Quid si venditio rescindatur ratione pacti de re retrovendenda? VIII. Quid si venditio cum pacto additionis in diem, vel cum pacto legis commissoria verbis directis celebrata deinde

dissolvatur? Et quid importent hac pacto additionis in diem, & legis commissoria? IX. Si venditio rescindatur jure Retractus, seu jure congrui intra annum post venditionem, fructus medii temporis ad emptorem spectant. Explicatur, quid sit hoc jus Congruui, seu Retractus.

ARTICULUS VII. 38

Utrum res vendita pereat, vel deterior fiat in damnum emptoris, an venditoris ante, vel post traditionem?

I. Res, qua venditur, potest esse aut determinata, aut indeterminata; & potest vendi ad corpus, aut ad mensuram. II. Res vendita, si sit determinata, & pereat post venditionem, & traditionem, perit emptori, qui est dominus. Ex jure autem positivo etiam perit, & fit deterior, aut fit melior emptori ante ejus traditionem. III. Res vendita, qua sit indeterminata, si ante traditionem pereat, perit venditori; pretium vero crescit, aut decrescit emptori. IV. Hinc si vendatur dolium vini ad corpus, & ante traditionem pereat, perit emptori, & eidem sit deterior, aut melius. At si vendatur ad mensuram, perit venditori; fit tamen deterior, aut melius emptori. V. Si fundus determinatus vendatur, & ante traditionem alluvione absumat, perit emptori, eidemque crescit, si per alluvionem crescat. VI. Quid si vinum, verbi gratia, vendatur ad mensuram, & emptor differat illud mensurare?

QUÆ.

QUÆSTIO III. 60

De Mutuo, & usura,

ARTIC. I. ibid.

Quid, & quotuplex sit Mutuum? Et quinam a restituenda re mutuata deobligantur?

- I. Quid sit Mutuum, & in quo differat a commodato, & aliis Contractibus?
 II. Si pecunia commodetur ad ostentationem, potest commodans aliquid percipere a Commodatario propter talem usum: At si pecunia detur mutua, nihil potest accipi propter ejus usum. III. Mutuum potest esse tacitum, seu implicitum, ac virtuale; ut si vendatur res pluris, quam valeat, propter dilationem solutionis. IV. Ex juris privilegio, saltem pro foro externo, non tenetur filiusfamilias restituere pecuniam mutuo acceptam etiam post mortem Patris, si non habeat bona Castrensia, vel quasi Castrensia. V. Pariter deobligantur Ecclesia, & loca pia, ac Oppida, nisi constet pecuniam conversam esse in eorum utilitatem. Quid de Pupillis & Minoribus?

ARTIC. II. 62

Quid, & Quotuplex sit Usura, & quo Jure prohibita?

- I. Usura est lucrum immediate proveniens ex Mutuo: Unde non potest Mutuatario imponi, quod ponat, quæ alias debet, ex alia virtute a justitia; Nec potest aliquid ab eo exigi tanquam debitum ex gratitudine, prævio pacto saltem implicito. II. Usura alia est mentalis, alia realis, alia manifesta, alia palliata. III. Non est Usura mentalis mutuari cum spe, & intentione lucri, dummodo non interveniat pactum; Sicut nec est simonia Officium recitare intendendo

distributiones. IV. Nec est Usura sperare ex Mutuo amicitiam; At probabilius hæc non potest in pactum deduci. V. Non licet excitare Mutuatarium ad remunerationem tanquam debitam pro mutuo; licitum tamen est excitare illum ad aliquid omnino liberaliter donandum. Sed in praxi periculosum. VI. Quid si dubites, an Mutuatarius aliquid omnino tibi liberaliter donez? VII. Jure Civili, Canonico, & Naturali prohibetur Usura.

ARTICULUS III.

An quævis obligatio imposita Mutuatario sit Usura?

- I. Usuraria est omnis obligatio ex justitia Mutuatario imposita, ad quam aliunde non tenebatur; non vero si obligetur ad id, quod alias ex justitia erat debitum. II. Quid si imponatur illi onus, ad quod solum ex charitate tenebatur? III. Non sine usura imponitur mutuatario, quod præstet munus a lingua, aut ab obsequio, aut a manu, aut quod tibi quamvis digno officium, vel Beneficium conferat. IV. Quid si quis mutuari nolit, nisi alter remuneret? Aut nisi ad suam scholam, molendinum, aut apothecam veniat? V. Probabiliter non est usurarius, qui vendit merces pretio justo riguroso pecunia credita, quas venderet pretio infimo pecunia numerata. VI. Num debens centum post annum possit nunc dare quinquaginta cum pacto, quod alia quinquaginta post biennium solvantur? VIII. Quid si mutuetur triticum vetus cum pacto, quod post annum restituatur novum? VIII. Estimatio valoris rei mutuata desumenda est ex eo quod ea valebat in loco, ubi fuit mutuata.

AR-

ARTIC. IV.

68

Quotupliciter potest aliquid ultra fortem exigi citra usuram?

I. Potest mutuator aliquid ultra sortem exigere ratione damni emergentis, aut periculi damni. II. Num debeat mone-ri mutuarius, ut teneatur damnum e-mergens compensare? III. Potest ab ini- tio pacisci mutuans de compensando lu- cro cessante, dummodo adsint quatuor conditiones. IV. Spes lucri tanti esti- manda, quantum quis eam venderet al- teri, aut ipse ab alio emeret. V. Ratio- ne periculi non quidem remoti, sed pro- ximi amittendi sortem potest aliquid a mutuatorio exigi. VI. Nihil potest acci- pi pro obligatione non repetendi mutuum usque ad certum tempus. VII. Contra- ctus trium, videlicet Societatis, Assecu- rationis sortis, & venditionis lucri, non continet usuram, si vere pecunia ad ne- gotiationem implicetur. VIII. Non solum est immunitas a labe usura venditio rei fructifera, cum pacto retrovenditionis, & locatione ejusdem ipsi Venditori, sed etiam emptio census sive realis, sive per- sonalis, sive mixti, quamvis utrinque redimibilis. Servandum tamen hac in re jus positivum. IX. Usurarius est Contra- ctus Godere a Godere, si non sit em- ptio cum pacto retrovenditionis. X. Num possit, & sub quibus conditionibus dari mutuum cum pacto, quod si Mutuaria- rius praefixo tempore mutuum non resti- tuat, teneatur aliquid solvere in pœ- nam mora culpabilis? Et an talis pœna debeatur in conscientia ante sententiam judicis? XI. An sit usura apponere in Contractu mutui pœnam legis commissoria? Et quid ea sit? XII. Quando- nam possint fructus pignoris dari mutuanti non computari in extinctionem sortis? XIII. Quomodo ab usura excusentur Montes pietatis accipiendo, verbi gra- tia, sex in singulos centenarios a mutua- Pars IV.

zariis? Et quomodo excusentur, qui in- iis suam pecuniam deponunt accipiendo quatuor pro centum? XIV. Qui bona fide celebravit Contractum usurarium, pote- riine lucrum retinere ex eo, quod pro- cul dubio Contractum licitum celebraf- set, si advertisset illum esse usurarium? XV. Num possit quis pecuniam ultra sor- tem acceptam bona fide retinere, si de- inde dubitet, an Contractum licitum ce- lebraverit?

ARTICULUS V. 77

Expediuntur, quæ spectant ad Usurarium.

I. Non acquirit Usurarius dominium re- rum per usuram acceptarum, si extant in individuo. Quod si res istas vendiderit, jure positivo sit dominus pretii, quamvis Emptor non fiat dominus rerum illarum. II. Si res per usuram acceptæ miscean- tur cum aliis rebus usurarii, hic sit do- minus illarum: Mutuarius tamen ha- bet tunc actionem personalem adversus usurarium, & probabiliter habet jus in re relate ad illum cumulum. III. Usu- rarius restituere debet res per usuram acceptas, earumque fructus naturales, ac mixtos, necnon lucrum cessans, ac damnum emergens, eo prorsus pacto, quo fur. Quid si Officium, aut Bene- ficium usurarie accepit? IV. Tenentur pariter ad restitutionem, qui ad usuras cooperati sunt ex parte mutuantis, non tamen si id fecerint in bonum mutuaria- rii. V. Usurarii manifesti vel ob noto- rietatem facti, vel ob sententiam judi- cis sex gravibus pœnis in jure multan- tur. VI. Num punitio hujus delicti ad judicem etiam sacularem spectet, an ad Ecclesiasticum dumtaxat? VII. Licitum est petere mutuum ab Usurario ob indi- gentiam. Num etiam id liceat, si pe- cunia petatur mutua ad negotiandum? VIII. Num peccet mortaliter, qui petit ab Usurario mutuum, ut eo ad vana, & in-

Aa

& in-

& inutilia utatur? IX. Si Usurarius sit habitualiter paratus ad dandum mutuum sub usuris, probabiliter peccat mortaliter, qui illud petit ad usus vanos, aut malos. Si vero sit paratus actualiter, probabiliter solum peccat venialiter; quia illud petit sine ulla causa honesta.

QUÆSTIO IV. 81

De Censibus, seu Redditibus annuis.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex sit Census?

I. Definitur Census, quod sit jus exigendi annuam pensionem ex re fructifera alterius. Nomine autem rei venit hic etiam Persona, qua possit lucrari. II. Ratione modi dividitur Census in Reservativum, & Consonativum. Per illum transfertur res, reservato jure ad pensiones. Per istum retinetur res sua, & consignatur alteri jus ad pensiones. III. Ratione rerum Consonativus subdividitur in Realem, Personalem, & Mixtum. Quamvis singuli ex his Censibus jure natura sine liciti servatis debitis conditionibus; ac spectata Bulla Piana solum licitus est Census Consonativus Realis fundatus in sola re immobili. IV. Dividitur etiam Census in Fructuarium, & Pecuniarium: Ille importat jus ad fructus, hic ad pecuniam. V. Ratione durationis dividitur etiam in Temporalem, Vitalitium, & Perpetuum. Rursus in Redimibilem, & Irredimibilem; hic tamen a Pio V. prohibetur; juxta conditiones Bulla Piana celebrandus est Census, ubi ea Bulla sit recepta; secus juxta consuetudinem receptam regionis. VI. Census personalis probabiliter non est usurarius, si debita conditiones serventur.

ARTICULUS II. 83

De Conditionibus jure naturali requisitis, ut Census sit licitus, & non usurarius.

I. Jure naturali requiritur ad contractum census, quod pretium sit justum spectatis spectandis; quod sit super re fructifera, & quod fundetur in re propria non habente jus impeditum. II. Census perpetuo irredimibilis jure natura non est illicitus, dummodo majori pretio ematur. III. Potest censuarius obligari, ne vendat alteri rem censui subjectam, dummodo tale onus compensetur. IV. Tributum, quod ex fundo debetur Principi, solvendum est a Censuario; ac expensa pro scriptura census solvenda sunt a censitore. V. Potest pariter jure natura fieri census, cum pacto, quod pereunte hypotheca speciali, succedat alius fundus, aut ipsa persona censuarii, compensato tamen hoc onere. VI. Si tota domus, super qua fundatus est census, corrumpat, census extinguitur, quamvis ea reedificetur; secus vero si corrumpat per partes. VII. Usu receptum est, quod censuarius assecuret Censitorem, non quidem pro casibus fortuitis, sed, ut si forte res censui subjecta deprehendatur esse alterius, tunc altera succedat; Sicut etiam si fuerit Censuarius in mora ad solvendum, aut reddatur impotens. VIII. Num possit in censu apponi poena legis commissoria, sicut apponitur in Emphyteusi? IX. Quomodo possit esse justus, & ex natura rei licitus census redimibilis ex parte emptoris? Si Census sit utrinque redimibilis, majus est onus compensandum in emptore, quam in venditore. X. Census vitalitius personalis quoniam pacto ex natura rei sit licitus? Num, & quanam via prohibeatur a Bulla Piana? XI. Num sit licitus ex natura rei tam Census realis, quam personalis ex utraque parte redimibilis?

AR-

ARTIC. III. 87

De Conditionibus jure positivo requisitis ad Contractum Censuum.

I. Olim Martinus V., & Calixtus III. plura requirebant circa Contractum Censuum, prout in Germania solebat institui. II. Nicolaus V. approbavit hunc Contractum, prout in Regno Neapolitano, & Sicilia celebratur, sub quatuor praesertim conditionibus. III. At Pius V. in celebri sua Bulla decrevit usurarium esse talem Contractum, si deessent decem conditiones. Et communius docent etiam in foro conscientia esse invalidum, & usurarium, deficientibus his conditionibus, ubi Bulla est recepta. IV. Debet primo constitui Censuum super re fructifera, & certis finibus designata, qua pereunte Censuum extinguitur; quamvis alia bona soleant tanquam hypotheca generalis addi solum ad securitatem solutionis. V. Debet secundo pretium Censuum solvi pecunia numerata coram Notario, & Testibus. Quid si in pretio detur lesio, num debeat diminui pensio, an debeat pretium augeri? VI. Debent tertio pensiones in pactum deduci, quae aut in fine anni, aut singulis semestribus solvantur; Et in loco ubi fuerit conventum, dummodo non addatur novum onus Censuario. VII. Debet quarto deobligari Censuarius a casibus fortuitis, nec obligari, ut redditus infructifera aut totaliter, aut partialiter hypotheca speciali, alia substituatur. Quid si talis hypotheca specialis nonnullis dumtaxat annis fructum non ferat? VIII. Debet quinto non posse impediri Censuarius, quominus alteri vendat rem Censui subjectam; Nec si vendat, debeat laudemium solvere. IX. Debet sexto Censuarius, si velit rem censuam vendere, monere Censitorem, & per mensem illum expectare, ut deliberet, si velit aliis praeferrere. X. Debet septimo excludi pa-

ctum, quo Censuarius non solvens praefixo tempore pensiones obligetur ad interesse. At expensa necessaria ad exigendas pensiones a debitore culpabiliter moroso exigi poterunt; Sicut etiam probabiliter lucrum cessans intrinsecum, quamvis non extrinsecum. XI. Debet octavo ex pensionibus non soluis non posse novus Censuum fundari, aut idem augeri. XII. Debet nono Censuum esse redimibilis, dummodo antea per bimestre denunciatur Censitori, quod Censuum redimendus sit. Putant nonnulli, Censuum irredimibiles non vetari, si majori pretio emanant, Censuum redimibilis emi poterit tertia, vel quarta parte minoris, quam valeat. Non vetatur in Bulla pactum, quod Censuum non possit per partes redimi. XIII. Debet denique pretium ab initio statutum Censui non posse a Censitore vendi minori pretio, nisi forte census evaserit illiquidus, aut non facile exigibilis. XIV. Universim pretium Censuum justum desumendum est ex praxi timoratorum cujuscumque regionis.

ARTIC. ULT. 91

Expediuntur, quae supersunt de Censibus.

I. Pii V. Bulla non obligat, ubi non est recepta. Num in Regno Neapolitano recepta sit? II. Praescriptio militat etiam in Censibus adversus jus, quod habet Censitor exigendi pensiones. III. Immemorialis continuatio solvendi pensiones vim habet causa, & tituli, trans debeant continuari. IV. In dubio num res sit censuaria, an emphyteutica, censenda potius est esse censuaria. V. Si dubitatur vero, num Censuum sit redimibilis, an irredimibilis, censendus redimibilis.

De Emphyteufi, Feudo, & Libello.

ARTICULUS I. ib.

Quid, & Quotuplex sit Emphyteufis, Feudum, & Libellus?

I. *Emphyteufis idem est, ac Plantatio; estque Contractus, quo res immobilis conceditur alicui quoad dominium utile pro pensione reali solvenda.* II. *Feudum dicitur a Fidelitate exhibenda; Est quippe Contractus, quo Inf feudator dat Feudatario rei alicujus immobilis dominium utile, cum onere prestandi obsequium personale in recognitionem domini directi.* III. *Libellus, seu Contractus Libellaticus est Contractus subfeudalis, aut subemphyteuficus, quo quis rem in feudum, aut emphyteufism acceptam alteri tradit pro pensione sibi solvenda; Et quidem cum consensu domini directi, si detur ultra decennium.* IV. *Feudum, & Emphyteufis in multis differunt inter se.* V. *In multis pariter differunt a Locatione; Necnon a Venditione, & Usufructu.* VI. *Emphyteufis dividitur in Perpetuam, & Temporalem, Ecclesiasticam, & Communem, Novam, & Veterem, Hereditariam familiarem, Non Hereditariam, & Hereditariam mixte.* VII. *Dividitur etiam Feudum in Regale, & non Regale, in Nobile, & Ignobile, Francum, & non Francum. Aliud pariter est Ecclesiasticum, aliud Novum, aliud Masculinum, aliud Hereditarium, aliud Indivisibile.*

De Conditionibus Feudi, & Emphyteufis.

I. *Ut Feudi Contractus celebretur, sex conditiones requiruntur; præsertim quod fiat in re immobili, & cum debitis solemnitatibus. Nec potest Feudum oppignorari, sicut oppignorari potest res emphyteufica.* II. *Emphyteufis etiam varias conditiones requirit; præsertim (sicut in Feudo,) quod Emphyteufia transferatur dominium utile, & concedatur possessio naturalis, & physica rei illius immobilis; non tamen possessio civilis.* III. *Quid requiritur, ut possit Emphyteufia jus suum utile alteri donare, aut rem emphyteuficam legare, permuare, hypothecare, aut oppignorare? Et quando laudemium solvendum sit?* IV. *Emphyteufia incidit in commissum, quando pensionem non solvit per duos annos, si res Emphyteufica sit Ecclesiastica; aut per tres, si sit laica. Et quando hæc reddit ad proprietarium cura culpam Emphyteufia, huic melioramenta utilia, & gravia compensanda sunt.* V. *Pensio non est solvenda, si citra culpam Emphyteufia res pereat. Quid si deterior fiat?* VI. *Qui incidit in caducitatem, poterit moram purgare celeritate solutionis intra decem dies.* VII. *Si res emphyteufica transeat in manus mortuas, solvi debet domino directo quinquennium.*

ARTICULUS III. 98

Quinam possint in feudum, vel emphyteufism dare, aut accipere, & succedere? Et quando feudum amittatur?

I. *In feudum, ac emphyteufism dari possunt, qui liberam habent bonorum administrationem; Unde nequeunt Pupillus, Minor, Furiosus, Prodigus habens*
En.

Curatorem. II. Episcopo id prohibetur, nisi relate ad bona, que solita sunt dari in emphyteusim, aut in feudum: Quenam autem dicantur sic solita dari? III. In feudum accipere, ac succedere possunt, qui instituntur, si nullo jure excludantur. IV. Fœmina non succedit, nisi feudum sit femineum, ita ut expresse admittatur. V. Sine culpa Feudatarii potest quinque modis feudum amitti. VI. Potest etiam feudum amitti ob culpam Feudatarii; præsertim ob gravem ingratitudinem erga dominum directum, aut si alium proditorie occidat. Num feudum transeat ad Fiscum ob crimen hæresis, aut læsa majestatis? VII. Amisso feudo quanam melioramenta debentur domino directo, quanam vero debentur ipsi Feudatario?

QUÆSTIO VI. 100

De Cambiis.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex sit Cambium?

I. Cambium est Permutatio lucrose pecunia pro pecunia diversa, sive quoad materiam, sive quoad pondus, sive quoad locum. II. Campsor tradens pecuniam Campsario non transfert illius dominium, nisi sequatur traditio alterius pecunie facta a Campsario. III. Dividitur Cambium in verum, & fictum, seu fictum; in Minutum, & Locale, quod etiam triplex est. IV. Quodnam dicatur Cambium Custodia? V. Ut taxetur pretium justum Cambiorum, attendenda præsertim est translatio, & assecuratio pecunie, ac proinde distantia locorum, & periculum viarum, necnon copia, aut inopia Campsorum, & Campsariorum.

ARTIC. II. 101

An Cambium Minutum ferat palliatam usuram?

I. Cambium minutum fert pecuniarum permutationem cum lucro. II. Non est usurarium, si ex justis titulis lucrum consonum reportetur. III. Justi tituli sunt, Permutatio pecuniarum ex officio; Obligatio cambiendi; necnon commoditas, que datur Campsario cambiendo pecunias minutiores cum grandioribus. IV. Num famulus cambiendo pecunias domini, ipso inscio, possit sibi lucrum retinere? V. Est pariter justus titulus lucrum cessans, aut damnum emergens, sicuti etiam si dentur pecunia puriores, aut rariores. VI. Nequit pecuniam adulterinam pro vera expendere, qui illam pro vera accepit.

ARTIC. III. [103

An Cambium Locale contineat usuram?

I. Cambium locale triplex est, si scilicet pecunia hic accipiat a Campsore alibi restituenda; aut si hic accipiat a Campsario solvenda alibi; aut si hic accipiat a Campsore restituenda in hoc eodem loco. II. Primi generis Cambium locale licitum est propter monetæ translationem saltem virtualem, etiamsi Campsor indigeat hic pecunia alibi solvenda; Necnon propter assecurationem pecunie, ac propter officium cambiendi. III. Pariter si pecunia alibi restituenda sit pretiosior, aut rarior. IV. Provisiones Cambiorum, seu quod datur Campsori pro labore, & periculo, solet esse tertia pars scuti pro singulis centenariis. V. Secundi generis Cambium est pariter licitum, cum sex tituli concurrere possint ad lucrum reportandum. VI. Cambium, & Recambium, seu cum Recursa, mul-

tipliciter haberi potest. Probabilius est Cambium ficcum esse usurarium; & solum speculative est probabiliter licitum, si in eo concurrant conditiones a Pio V. requisitae. VII. Num Campsor dans bona fide pecuniam restituendam Romae, possit lucrum retinere, si deprehendat, quod Campsarius careat Roma pecunia, qua restituatur?

ARTICULUS IV. 107

De Conditionibus a Pio V. requisitis ad Cambium Locale, ne sit ficcum, & usurarium.

I. Bulla Pii V. damnat ut usuraria Cambia, & Recambia, seu cum Recursa, & quatuor conditiones requirit ad licite cambiendum. II. Nequit Campsor ratione dilationis lucrum accipere. III. Neque pactum fieri potest de solvendo certo interesse, si solutio differatur. Num sit irritum tale pactum, an solum illicitum, ubi Bulla est recepta? IV. Pecunia nequit ad Cambium dari, nisi pronundinis proximis. Quenam dicantur nundine proxima? V. Nequit terminus solutionis protrahi cum majori lucro plus, quam exigit distantia locorum. Quid si mercatorum iudicio tempus hoc solutionis protrahatur cum lucro ob iustos titulos?

ARTICULUS V. 108

De Cambio ficcio.

I. Si campsarius nec formaliter, nec virtualiter habeat in loco distante pecuniam restituendam, tam cambium est usurarium, quam Recambium. II. Si campsor bona fide contraxit, debet campsarius servare illum indemnem. III. Campsor, si non teneatur ex officio cambire, potest nolle dare ad cambium in loco, ubi parum lucratur, ut det, ubi plus lucretur. Aliquando tamen peccat

in hoc contra charitatem. IV. Probabilius peccant etiam contra iustitiam, qui circa cambia ineunt Monopolia. V. Quanam dicantur esse Monopolia circa cambia?

QUÆSTIO VII. 110

De Locatione, & Conductione.

ARTICULUS I.

Quid sint hi contractus, & quanam locari possint?

I. Per locationem Persona, vel res ad usum, vel fructum pretio conducitur; Per conductionem vero Persona, vel res ad usum, vel fructum pretio accipitur. II. Quae possunt vendi, universim locari possunt; nisi aliquando id iure vetetur. Res usu consumptibiles solum ad ostentationem locari possunt, non secus ac pecunia. Res vero locata potest sublocari, sine tamen detrimento primi locatoris. III. Domus meretrici, aut usurario locari potest ab eo, qui non tenetur eorum peccata impedire; Non licet tamen sternere, verbi gratia, lectum meretrici, nisi forte ad mortem evadendam. Immo nec ad evadendam mortem licitum est esse internuncium meretrici ad peccandum. Num liceat saltem ad mortem evadendam deferre literas provocantes ad peccatum? IV. Tenere domum ludo expositam, si ut plurimum ludentes blasphement, aut furentur, nullatenus licet. Immo nec Principes possunt id permittere, quamvis possint permittere meretrices. V. Non licet anrigis concubinam conducere ad amasium, ne lucrum amittant. VI. Ne metu quidem mortis licitum est cooperari cum peccato proximi, ponendo actiones proxime ad illud concurrentes, puta admoveendo scalas volenti ascendere ad Virginem stuprandam. VII. Cur aliquando possint in rivemibus, & in Castris permitti

ludi, qui saepe cum blasphemis, furtis, & dolis conjunguntur; non tamen in Civitatibus? Et quare in Civitatibus Histiones permittantur? VIII. Universim qui possunt vendere, possunt locare, & qui possunt emere, possunt conducere; nisi jure positivo id vetetur, ut in multis casibus.

ARTIC. II. 113

Quid ferant Locatio, & Conductio?

I. Locator expensas necessarias ad usum rei locata tenetur solvere, necnon onera, ac tributa eidem annexa. II. Quatuor de causis Conductor expelli potest ante tempus prefixum; praesertim si tempore statuto pensio non solvatur. III. Nequit Conductor absque justa causa rem conductam ante prefixum tempus dimittere. Quanam autem dicatur justa causa? IV. Si Conductor circa suam culpam nequeat uti re conducta, num teneatur pensionem solvere, ubi impedimentum casu obveniens se teneat ex parte rei conductae? Et quid, si obveniat ex parte Conductoris? V. Qui vespere conducit operas pro die sequenti, & mane certiore facit locatorem, quod iis non indigeat, ad quid tenetur? VI. Quando ex infortunio aliquo fructus consueti non percipiuntur, num possit Conductor petere pro rata pensionis diminutionem? VII. Num vice versa teneatur pensionem augere, quando habetur casu magna ubertas?

ARTICULUS III. 116

De Conductione famulorum, & aliorum Officialium.

I. Stipendium justum famulorum, & similibus operariorum est, quod dari iisdem communiter consuevit; itant decreseat, quando est illorum copia, aut quando cum famulatu conjunguntur alii ho-

nores, & lucra. II. Qui liberaliter alicui voluit inservire, nequit labores sibi compensare. III. Si ultro quis se offerat ad inserviendum domino, qui illo non indiget, satis est, quod habeat alimenta: At si illo indiget dominus, hic tenetur dare illi stipendium aliquanto minus consueto justo. IV. Pueris honorariis, quando pretium non est taxatum, dari solet in retributionem victus, vestitus, ac bona educatio, itant deinde promoveantur. V. Qui Episcopis inserviunt, nequeunt citra simoniam velle obligare illos ad conferenda sibi Beneficia: Compensari tamen solent eorum obsequia victu, vestitu, & nonnullis stipendiis, nisi censeantur ea remittere. VI. Famuli, qui necessitate coacti paciscuntur de pretio injusto, quandoam possint occulta compensatione uti? VII. Num teneatur ad restitutionem Sacerdos, qui necessitate coactus promittit duo Sacra pro uno stipendio consueto, & deinde unum tantum Sacrum offert? VIII. Famulo per unam, aut alteram hebdomadam agrotanti ex aequitate debetur salarium, necnon alimenta, & expensa moderata ad ejus curationem. IX. Num Cappellanus per breve tempus agrotans teneatur per alium celebrare? Et quodnam dicatur breve tempus? X. Secundum se qui pluribus locat operam suam in solidum, potest a singulis integrum stipendium accipere.

QUÆSTIO VIII. 129

De Promissione, & Donatione.

ARTIC. I.

Quid importet Promissio, & Donatio?

I. Promissio est spontanea, vera, ac delibata fidei obligatio de re bona, & possibili. II. Promissio prodiga etiam jurata non obligat, si ejus executio sit illicita; Quod si executio sit licita, proba-

babiliter obligat solum ad quantitatem; in qua nulla est prodigalitas. III. Donatio est datio liberalis, sive fiat ex liberalitate, sive ex gratitudine, quin res donata ex iustitia debeatur. Jure positivo non transfertur dominium per donationem ante traditionem rei donata. IV. Inter promissionem, & donationem verbalem fere nullum est discrimen. V. Differunt tamen a Pollicitatione, quippe quae fiat sine acceptione; Necnon a Pacto, quod fert utriusque contrahentis obligationem; Et a Stipulatione, qua importat formulam quandam contrahendi.

ARTIC. II.

Quando obligent Promissio, ac Donatio; Et Quomodo?

I. Promissio, ac donatio mere interna, si fiant Deo, obligant, non tamen si fiant homini. II. Obligat promissio interna de dando aliquid homini, si ea fiat soli Deo per modum voti. III. Si promissio interna fiat homini cum juramento, & non per modum voti, non obligat, & ante acceptionem revocari potest. IV. Nec datur obligatio patefaciendi promissario internam promissionem; Nec per illam transfertur dominium. V. Universim promissio externa, etiam jurata, ante acceptionem non obligat, sed potest revocari, nisi juramentum fiat per modum voti. VI. Jure positivo promissio facta Civitati, aut Infanti parit obligationem ante acceptionem; & probabiliter etiam quae sit ad pias causas. VII. Promissio facta Civitati jure positivo solum revocari non potest ante acceptionem, nec datur obligatio illam implendi ante petitionem. VIII. Pro foro externo, ut promissio sit valida, debet exprimi causa, propter quam fit. IX. Promissio, ac donatio, si fiant absenti per Nuntium, aut per literas, quonam pacto valide acceptentur? Et quid si ante acceptionem revocentur?

X. Post mortem donantis valide potest acceptari donatio missa per Nuntium, aut per Epistolam; nisi detur mandatum Nuncio, ut nomine Principalis donet, & mandatum hoc non sit ad pias causas. XI. Probabiliter ad duplicem solutionem tenetur Nuncius, si sua culpa non fuerit tradita donatario res donata ante mortem donantis. XII. Petrus donans Paulo agrum cum onere, quod det Titio mille post quinquennium, etiam elapso quinquennio potest hoc onus revocare, si nondum sit acceptatum a Titio. XIII. Probabiliter promissio acceptata in materia gravi obligat sub gravi ex virtute iustitiae, aut fidelitatis valde affinis iustitiae, seu quae sit iustitia minus rigorosa. XIV. In multis discriminetur obligatio orta ex iustitia ab obligatione orta ex fidelitate, quae est iustitia minus rigorosa. XV. Est, qui velit obligationem promissionis pendere regulariter ab intentione promittentis; Et in dubio an promittens voluerit sub gravi se obligare, judicandum ex communiter contingentibus. XVI. In promissione solet subintelligi conditio illa, Nisi rerum status notabiliter mutetur. XVII. Ut possit promissio acceptata obligare sub gravi, requiritur materia notabilis, quae est duplo, aut quadruplo major, quam in furto. Hinc qui omittit facere unum Sacrum debitum ex iustitia, aut ex voto, peccat mortaliter; secus vero si illud debeat ex fidelitate. XVIII. Promissio facta ob turpem causam revocanda est; at patrato scelere probabiliter obligat. XIX. Jure naturali sunt irritae promissiones, quae circa culpam impleri non possunt; jure tamen positivo plures aliae promissiones irritantur. Quandonam ista posita juramento obligant?

Quinam donare possint, & quantum?

I. Donare potest, qui pollet usu rationis, habetque dominium, ac liberam suorum bonorum administrationem, nisi id sibi veretur. Cui tamen prohibetur donatio, non prohibetur donatio remuneratoria. II. Quid de Prodigio, de Impubere, de Filiofamilias, de Minore? Quid de Uxore absque consensu mariti, de Beneficiariis, de Superioribus Regularium, ac de Subditis Regularibus? III. Licentia Religiosis data expendendi probabiliter non ita limitatur, ut si expendant ad usus turpes, peccent contra votum, & qui illam accipit, ad restitutionem teneatur. IV. Donatio inter filios, & Parentes quandonam est irrevocabilis? V. Inter conjuges est universim revocabilis, sed in multis casibus est irrevocabilis. Et quid, si superaddatur juramentum? VI. Donatio omnium bonorum presentium, & futurorum est invalida; nisi fiat ad pias causas, aut fiat causa mortis, vel titulo oneroso. Quid si superaddatur juramentum? VII. Sine insinuatione non est valida donatio, que excedat valorem quingentorum solidorum, seu ad septingenta, & quinquaginta scuta Hispania; nisi tamen sit remuneratoria, aut fiat ad pias causas, vel causa mortis, aut si juramento firmetur.

Quando possit Donatio revocari?

I. Donatio causa mortis est revocabilis; Secus vero Donatio inter vivos. II. Potest tamen Donatio inter vivos revocari, etiamsi sit acceptata, & res sit tradita, si sit inofficiosa, dummodo non sit facta ad pias causas. III. Revocari pariter potest, si deinde donatori proles nascatur.

Pars IV.

tur, nisi huic privilegio expresse renunciet; Necnon ob ingratiitudinem donatarii, nisi sit facta ob causam. IV. Donatio causa mortis revocari potest, tam si donatorem poeniteat facta donationis, quam si ea facta sit intuitu mortis imminenti. Necnon si donatarius premoriatur. V. Si dubitetur num donatio facta fuerit causa mortis, an inter vivos, presumendum, quod sit inter vivos, nisi facta sit mentio mortis, quamvis facta fuerit tempore infirmitatis. Quid dicendum de donationibus factis in testamento, aut codicillis, si non fiat mentio mortis?

De Promissione, & Donatione Conditionali.

I. Valida est donatio conditionata; & purificata conditione obligat, siue conditio sit de presenti, siue de praterito. Pariter si sit de futuro necessario, quin suspendatur obligatio usque ad purificationem conditionis. II. Si conditio sit de futuro contingenti, suspenditur obligatio usque ad eventum conditionis, sed donatio interim revocari non potest, nisi sit donatio causa mortis. III. Conditio impossibilis irritat donationem conditionatam; necnon quemcumque alium contractum, excepto contractu matrimoniali, & ultimis voluntatibus, in quibus habetur pro non adjecta. IV. Idem dicendum de conditione turpi; qua tamen reddit etiam irritum matrimonium, si sit contra ejus substantiam, videlicet contra bonum prolis, fidei, & Sacramenti. V. Conditio isthac, Si non nupseris, apposita ultimis voluntatibus, num habeatur pro non adjecta? Et quid de conditione, si Religionem non ingrediaris?

De aliis præcipuis Contractibus.

ARTIC. I.

De Fidejussione, Affecuratione, Pignore, & Hypotheca.

i. Per fidejussorem homo suscipit alterius promittentis obligationem in ejus defectum. ii. Non tenetur fidejussor solvere in iis casibus, in quibus Principalis non tenetur. Nec antequam petatur. Quid si plures in solidum fidejubeant? Obligatio fidejussionis transit ad heredes. iii. Cura usuram potest aliquid a principali debitore accipi pro fidejussione. iv. Per Affecurationem suscipit quis in se periculum rei aliene. Et quidem si id fiat gratis, est promissio liberalis; si fiat pro pretio, reducitur ad venditionem. Quodnam sit pretium justum Affecurationis? v. Per contractum Pignoris datur Creditori res mobilis in securitatem crediti. Per Hypothecam res immobilis remanet apud debitorem obligata creditori in securitatem. vi. Res, quæ vendi non possunt, nec possunt in pignus dari, ut res sacre, quæ tamen in quibusdam casibus & pignoriari, & vendi possunt. vii. Hypotheca dicitur esse Tacita, quando ex juris dispositione involvitur in aliquo contractu, ut ratione dotis hypothecantur bona mariti, & in aliis casibus. viiii. Hypotheca generalis extenditur ad bona omnia etiam futura, nec impedit quominus hæc vendantur, dummodo pretium succedat loco rei. ix. Quandonam Creditor potest uti pignore? x. Num, & quando possit tam in foro interno, quam in externo Creditor vendere pignus?

De Deposito, Commodato, & Precario.

i. Per Contractum Depositum traditur aliquid custodiendum, ut integrum restituatur. ii. In periculo incendii, aut naufragii, num sint salvanda prius res deposita, aut commodata, seu locata, aut in pignus date, an vero propria sive aequalis, sive inaequalis valoris sint? iii. Quandonam possit Depositarius ex Epicheya uti re deposita? iv. Aliquando Depositum transit in Mutuum, sive in Commodatum, aut Locatum. Quod si in mutuum transeat, non poterit ex eius rei usu Deponens aliquid lucrari citra usuram. v. Depositarius in multis casibus non tenetur rem depositam reddere domino petenti; præsertim si ea sit abusurus contra justitiam; & probabiliter etiam contra alias virtutes. vi. Per contractum Commodati res alicui conceditur gratis ad certum usum, & pro determinato tempore: Tenetur Commodatarius ex levissima culpa juridica ad restitutionem, si pereat res commodata. vii. Expensa ordinaria pro re commodata faciendæ sunt a Commodatario: extraordinaria vero a Commodante. viiii. Num possit Commodans ante tempus præfixum rem commodatam repetere ad declinandum proprium damnum æquale illi, quod in tali casu immineret Commodatario? ix. Per contractum Precarii res alicui conceditur gratis; ita tamen, ut possit ea ad arbitrium repeti citra alterius grave damnum. x. Non cessat Precarium morte concedentis illud; cessat vero morte accipientis, itaut non transeat ad hujus heredes.

De contractu Societatis.

I. Societas est conventio duorum, vel plurium contracta ad conferendum aliquid in usum, vel questum communem. Quando factoribus in stipendium datur quarta, vel quinta pars lucrorum, tunc habetur contractus conductionis potius, quam Societatis. II. Multipliciter fieri potest contractus hic Societatis; Hac autem si fundetur in negotiatione illicita, nullam parit obligationem ante negotiationem. Periculum sortis stare debet penes apponentem, si non superaddatur Assuratio. III. Ut Societas fiat ad caput saluum, plura requiruntur. IV. Colonus ex contractu Societatis non solum debet reportare pretium sua opere, ac si esset famulus, sed etiam lucrum consentaneum. V. Si Titius apposuit centum, & Caius operam suam, & in fine negotiationis remanent biscentum, aut etiam centum, quoniam pacto dividenda inter socios? VI. Quid si Titius apponat sortem, qua in principio negotiationis pereat, antequam Caius ponat adequate operam suam? VII. Est iniustus contractus, quod demur centum oves Pastori, itaut totidem reddat in fine anni, & lucrum dividatur, si non superaddatur alius contractus Assuratio. VIII. Cum eadem assurtione potest locari iusto pretio Pharmacopole Apotheca cum vasis suis, & pharmacis, cum onere, quod in fine anni totidem vasa, & pharmaca eiusdem pretii reddantur: Depurantur isti contractus a labe usura ob pretium assurtionis. IX. Sixtus V. declaravit, usurarium esse contractum Societatis, si periculum sortis non pertineat ad apponentem, quando tamen non superadditur assurtio. X. Socius tenetur ad restitutionem damni secuti alteri ex cul-

pa levi iuridica, qua sit Theologicis gratias; non tamen ex levissima.

De Ludo, & Sponsione.

I. Ludi contractus habetur per pactum, quo victori certaminis res ab utroque exposita tribuatur. Per Sponsionem duo contententes de veritate, aut eventu rei sibi vicissim aliquid spondent dandum victori. II. Si quis certo sciat rei veritatem, num possit spondere cum altero, qui dicit se cedere iuri suo? Num possit quis spondere cum singulis ex quatuor oppositoribus, quod non sint Cathedram ascensuri? III. Qui vi, aut importunis precibus, vel conviciis perirahitur ad ludendum, retinere potest, quod vincit, quamvis alter si vincat, ad restitutionem teneatur. Idemque dicendum de eo, qui injuriam alteri facit in numero punctorum, aut aliter; ac de eo, qui fingit impericiam ludendi, ut alterum pertrahat ad ludendum. IV. Probabile tamen est, quod ad restitutionem non teneatur, qui minis inducit alterum ad ludendum, si vincat; dummodo satisfaciat pro injuria illata. V. Ludus late sumptus, seu focus, si sit moderatus ad melancholiam expellendam, pertinet ad virtutem Eutrapelie. VI. Ludus honestus vitari potest multipliciter; videlicet ratione finis mali, ratione Loci, Persona, Modi, Legis veteranis, vel ratione Persona, cum qua luditur. Quid de Clericis, aut Religiosis ludentibus? VII. Peccant mortaliter, qui domum, mensas, aleas subministrant ludentibus ludis veteris, aut intermiscendo blasphemias, furta, perjuriam. VIII. Princeps licet possit permittere peccata meretricis, non potest tamen permittere peccata ludentium inique cum fraudibus, & blasphemis. IX. Ad restitutionem damnorum tenentur, qui ad ludendum inique ludentes admittunt. X. Qui ludens ludo prohibito aliquid lu-

eratur, non tenetur illud restituere ante sententiam iudicis. Qui vero victus perdidit, probabiliter non tenetur solvere, quando datur illi facultas repetendi: Si tamen illud solverit, non potest compensare. XI. Jure Casareo qui ludit ad creditum, probabiliter non tenetur in conscientia solvere, nisi juraverit se soluturum: Quod si juraverit huius iuramenti dispensationem non esse petiturum, adhuc probabiliter potest illam petere. XII. Si uterque ludens ludo prohibito, aut ad creditum, renunciavit harum legum privilegio, adhuc probabiliter potest non solvere quod perdidit, aut in iudicio illud repetere. XIII. Ludens ad creditum cum alio ludente pecunia numerata cum animo non solvendi, si perdat, probabiliter ad restitutionem non tenetur, si lucratur. Immo ludens ludo vetito pecunia numerata cum animo repetendi, si perdat, adhuc probabiliter lucrari potest. XIV. Lucrari non potest in ludo, aut sponsione, qui certius moraliter est, quod perdere non possit. Nec qui ludit cum Religiosis, aut filiis familiaribus, qui non possunt aliquid ludo exponere. Quandoenam possunt isti quatuor, vel quinque in centum exponere ludo honesto? Restitutio in his casibus secundum se potest etiam fieri ipsi Religioso perdati. XV. Qui per fraudes aliquid lucratur, tenetur restituere non solum quod lucratus est, sed etiam quod certo moraliter aliter esset lucraturus. XVI. Qui in ludo utitur astutiis consuetis, non tenetur quicquam restituere, si lucratur. Nec tenetur ludens admonere collusorem, si videat illum errare in numero calculorum.

ARTICULUS V. 145

De Quasi Contractibus.

I. Obligatio ex quasi contractu habetur ratione mutui consensus non expressi, sed taciti. II. Quinque modis oriri pot-

est obligatio isthac ex quasi contractu, videlicet ex negotiis gestis, ex tutela, ex rerum communione citra contractum societatis, ex Hereditate relate ad legata, & ex solutione indebiti facta per errorem. III. Negotiorum gestori debentur expensae, & laborum compensatio, quamvis negotiationis eventus non succedat feliciter. IV. Idem dicendum de inventore rei aliena, & de fideiussore sponte solvente pro principali; Non tamen de eo, qui ex mera liberalitate, aut pietate aliquid expendit pro alio, puta pro famulo aegroto. V. Tutori debentur a pupillo expensae; Sed salarium ille accipere non potest, nisi constituatur a Iudice. VI. Mandatario, Procuratori, Advocato ex quasi contractu debentur expensae, si gratis tale munus suscipiant: Ex contractu vero conductionis debetur salarium, si de illo conveniant. Idemque dicendum de Syndico, seu defensore, non a domino, sed a Communitate constituto, aut ab Episcopo. VII. Quando res communes pluribus ab uno administrantur cura contractum Societatis, actio datur a iuristis dicta Communi dividendo ex quasi contractu. VIII. Acceptans hereditatem ex quasi contractu tenetur solvere legata; Quod si legatarius propria auctoritate illa sibi usurpet, in partem legato privatur. IX. Qui indebitum ex errore accepit ex quasi contractu, ad restitutionem tenetur. Si tamen accepit bona fide, solum tenetur ex re accepta, & quatenus est factus ditior.

QUÆ

QUÆSTIO X. 157

De Testamentis, Legatis, & aliis
ultimis voluntatibus.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex sit Testamentum;
Et quanam ejus Conditiones?

I. Testamentum est Voluntatis nostræ
justa sententia de eo, quod quis post
mortem suam fieri velit cum directa
hæredis institutione. II. Quid inter sit
inter Testamentum, & Codicillum? Et
quot testes ad utrumque requirantur?
III. Testamentum scriptum, seu clausum
quomodo differat a Nuncupativo?
IV. Quinam esse debeant septem testes
ad Testamentum requisitum? Religiosus ne-
quit esse testis sine sui Prælati licentia.
V. Validum est Testamentum, quamvis
obnoxium nullitati in foro externo, quan-
do quis interrogat Testatorem, Num ve-
lit Cajum instituire hæredem? & ille
anuit. VI. Est pariter validum, si Te-
stator coram septem testibus det alteri
schedulam dicens, in ea suum Testa-
mentum contineri. VII. Pactum inter
duos de reciproca hæreditatis successione
non valet tanquam mutua donatio irre-
vocabilis, sed valet tanquam duo utrius-
que Testamenta, qua ante mortem revo-
cari possint.

ARTICULUS II. 159

De Testamentis Privilegiatis.

I. Plura sunt Testamenta privilegiata,
nempe ad pias causas, Tempore pe-
stis, Militis, si fiat coram Principe, si
ab ascendentibus inter liberos, aut si
ruri fiat, ubi non nisi quinque testes re-
periantur. II. In Testamento ad pias
causas non requiritur solemnitas juris

civilis, sed solius juris naturalis, Di-
vini, & Gentium: Pro foro interno
satis est, quod constat de mente Testa-
toris. III. Parochus cum alio teste
sufficit ad testandum, etiam in favo-
rem propria Ecclesie. IV. Per Testa-
mentum ad pias causas minus solemniter
revocatur aliud solemniter; & probabili-
ter etiam subsequens ad causas non pias.
V. Testamentum sine solemnitate juris
ad causas profanas validum est quoad le-
gata pia; Et Testamentum sine juris so-
lemnitate ad causas pias valet quoad le-
gata profana. VI. Ad causas pias te-
stari potest etiam Filiusfamilias, Im-
pubes, Damnatus ad mortem, Prodigus,
Mutus, & Surdus, ac similes. Qui
committit bona sua dispositioni Titii,
hic debet ad causas pias omnia distribu-
ere. Voluntates Captatoria sunt irrita.
VII. Tempore Pestis ad Testamentum sa-
tis sunt solemnitates jure Gentium re-
quisitæ. VIII. Quid de Testamento Mili-
tis, sive in bellica expeditione, sive in Ca-
stris? IX. Non requiruntur solemnitates,
quando Testamentum fit coram Prince-
pe, aut a Patre, Matre, vel aliis
ascendentibus, ut hæreditas inter liberos
dividatur. Et sufficiunt quinque testes,
quando a rusticis in Villis degentibus
plures haberi non possunt.

ARTICULUS III. 161

Quinam testari possint, & Testamen-
tum revocare?

I. Omnes testari possunt, nisi iis jure natu-
rali, aut positivo prohibeatur. Nemo au-
tem ad testandum tenetur; Expedit
tamen ad pias causas aliquid relinquere.
II. Naturali jure nequeunt testari in-
fantes, amentes, furiosi, dum furore
sunt correpti. III. Jure positivo vetatur
Testamentum surdis, & Mutis a nati-
vitate. Quid de Cacis, Prodigis, Man-
cipiis, Usurariis, Damnatis ad mor-
tem, Impuberibus, Filiisfamilias? Quid
de

de Clericis; ac de Beneficiariis? Quid de Regularibus? IV. Num valide, an solum illicite absque Superioris licentia testentur, aut donent, qui vota simplicia in Societate Jesu emisissent ante professionem? V. Quonam pacto revocari possit Testamentum? VI. Ut prius Testamentum reddat posterius invalidum, quid requiratur? Et quomodo possit posterius Testamentum invalidare prius, in quo habetur clausula invalidativa posterioris? VII. Qui juravit se non revocaturum esse Testamentum, quando nam possit illud revocare? Huiusmodi iuramentum non est contra bonos mores, nec absolute nullum.

ARTICULUS IV. 163

Quinam possint Hæredes institui?

I. Hæredes vel instituuntur a Testatore, vel veniunt ab intestato; Vel sunt necessarii, vel non necessarii; Vel universales, & ex asse, vel particulares, quibus aliqua pars assis relinquatur. Quanam sint Assis partes? II. Hæredes necessarii quinam sint? Et quanam sit legitima portio descendentium? Quinam in portionem hereditatis admittuntur in Capita, quinam in Stirpes? In feudalibus quinam, & quomodo succedant? III. Quomodo se gerere debeat Pater, ac Mater relate ad filios illegitimos? Quid relinquere possint Spuriis præter alimenta? IV. Omnes homines, & Communitates institui possunt hæredes, nisi specialiter prohibeantur, ut Spuri, Hæretici, Infames, qui dicuntur intestabiles. Quid de Religiosis? Quid de Professis Societatis Jesu? Potest domus Professa Societatis Jesu institui hæres; non tamen Conventus Fratrum Minorum. V. Hæredes ab intestato quinam veniant? Quando nam succedant consanguinei in linea transversali usque ad decimum gradum? Et quando nam

Fiscus secularis, quando Ecclesiasticus succedat? VI. Uxor, quæ sine dote nupsit, quando nam succedat in quarta parte bonorum Mariti? Et quando maritus pauper in quarta parte bonorum uxoris? VII. Quid restituere debeat conjux transiens ad secundas nuptias? VIII. Hæres suus in hereditate succedit, antequam illam adeat, non vero hæres non suus. IX. Qui hereditatem accepit, num teneatur aliquando solvere creditoribus defuncti supra vires hereditatis? Et quando illi competat quarta Trebellianica, aut Falcidia?

ARTIC. V. 167

De Renunciatione Hereditatis.

I. Hereditatis renuntiatio non subsistit, nisi iuramento firmetur. II. Quid si filius post portionem suam acceptam hereditati renunciet? Quid si iuramento renunciet in præjudicium posterorum? Quid si renunciet in favorem fratris, & interim parens decedat? Renuntiatio hereditatis non se extendit ad feudalia, nec ad alimenta. III. Irrita est renuntiatio hereditatis, quæ speratur obventura, exceptis nonnullis casibus. IV. Quanam renuntiatio hereditatis facta ante ingressum in Religionem a Tridentino irritatur? V. Hac in re nihil Tridentinum innovavit circa institutum Societatis Jesu. VI. Irrita est renuntiatio facta a Candidatis Societatis in causas profanas, aut in causas pias, sed sub conditione professionis, si non fiat juxta Tridentinum. VII. Qui a Societate dimittitur, num possit repetere, quod illi donavit?

De Codicillis.

I. Codicillus, quasi parvus Codex, est quoddam Testamentum imperfectum, supponens heredem; In eo quinque testes sufficiunt. II. In testamento carente debitis requisitis clausula Codicillaris fert, ut vim habeat Codicilli, si non desint requisita ad Codicillum. III. Vi clausula Codicillaris legata subsistunt, quamvis non subsistat heredis institutio: Sunt alii etiam ejusdem clausulae effectus. IV. Potest Codicillus esse Nuncupativus coram quinque testibus. Legatum potest nunc relinquere a Testatore; Sed heredis institutio debet ore Testatoris proferri, saltem ad alterius interrogationem.

ARTICULUS VII. 170

De Substitutione heredis, & Fideicommissis.

I. Substitui quis potest in heredem, vel directe per substitutionem sive Vulgarem, sive Pupillarem, sive Exemplarem; Vel indirecte per Fideicommissariam, vel per Mixtam, sive Reciprocam, sive Compendiosam. II. Pupillaris substitutio habetur, si fiat haeres pupillus sub ea conditione, quod si ante pubertatem decedat, alius sit haeres: Exemplaris est instar Pupillaris, si scilicet filio amentis, surdo, & muto, aut prodigo alius in heredem substituat. III. Fideicommissaria substitutio habetur, quando gravatur haeres, ut hereditatem vel totaliter, vel partialiter alteri restituat; quod etiam fieri potest per Codicillum. IV. Potest vi hujus indirectae substitutionis fideicommissaria detrahi quarta Trebellianica, non tamen a legatis; nec si substitutio sit ad

piam causam; Nec a legatis piis detrahitur Falcidia. V. Quenam dicatur substitutio Mixta Reciproca; Quenam Compendiosa?

ARTICUL. VIII. 172

De Legatis, & Fideicommissis particularibus.

I. Legatum dicitur donatio a defuncto relicta, & ab herede prestanda. Differt a Fideicommissio particulari in forma verborum dumtaxat; hoc enim dirigitur ad heredem, illud ad legatarium. II. Potest aliquid legari etiam iis, qui non possunt institui heredes, puta Fratribus Minoribus, relinquendo illis annuos redditus ad decennium, aut ad vitam Monachi; Possuntque heredes gravari, ut quotannis aliquid iisdem solvant. III. Domus Professa Societatis Jesu capax est etiam hereditatis; dummodo stabilia intra decennium vendantur. IV. Quonam pacto possit res aliena legari? V. Qui aliquid legat suo creditori, censetur liberaliter donare, si sit debitor ex contractu voluntario; Secus vero si sit aliunde occultus debitor. VI. Confessarius debet, quantum fieri potest, urgere, ut Testator statim restituat, cum passim Testamenta infirmantur. VII. Legatum relictum Berbe sub conditione nuptiarum debetur illi, etiamsi caste vivat. VIII. Pariter legatum relictum sub conditione, quod quis a nuptiis abstineat, dandum eidem, quamvis nubat. Non tamen si fiat sub conditione, quod non iterum nubat. IX. In favorem pie cause, & Status Religiosi, ac Sacerdotalis valet legatum relictum sub hujusmodi conditionibus. X. Conjux, qui promisit alteri se servaturum esse post ejus obitum viduitatem, quomodo ad id obligabitur, quando eo sine relinquatur illi legatum? XI. Quandonam possit
Epi.

Episcopus legata ad pias causas relicta commutare? XII. Non solum Judex Ecclesiasticus, sed etiam Secularis Executores Testamenti compellere potest ad solutionem Legatorum. XIII. Si legatum sit incertum respectu persona, cui

danda sit res legata, corrumpit; nisi sit ad pias causas; in quo casu arbitrio Episcopi vel res est dividenda, vel danda pauperibus. Sed quid si legatum sit incertum respectu rei legata?

F I N I S.